

FRANTIŠEK VARTÍK

O NAŠEJ LUDOVODEMOKRATICKEJ REVOLÚCII

Marxisticko-leninské učenie odhalilo zákonitosť vývinu ľudskej spoločnosti. Na konkrétnom historickom materiáli dokázalo, že vývin ľudskej spoločnosti od jednej spoločenskej formácie k druhej sa uskutočňuje revolučnými prevratmi. Toto učenie, zdôvodňujúce nevyhnutnosť oslobodenia proletariátu a všetkých pracujúcich cestou proletárskej revolúcie, bezpečne vedie robotnícku triedu s masami vykorisťovaných a pracujúcich miest a dedín v boji za zvrhnutie kapitalizmu a vybudovanie socializmu. „Marxizmus — napísal J. V. Stalin — je veda o zákonoch vývinu prírody a spoločnosti, veda o revolúcii utlačaných a vykorisťovaných mas, veda o víťazstve socializmu vo všetkých krajinách, veda o výstavbe komunistickej spoločnosti.”¹

Revolúcia je zavŕšením evolučného postupného vývinu, prebiehajúceho v podmienkach starého spoločenského systému. Základnou príčinou revolúcie je rozpor medzi starými výrobnými vzťahmi a novými výrobnými silami, ktorý sa rieši v antagonistických spoločenských formáciách revolučnou cestou ako dôsledok toho, že sa presadil zákon bezpodmienečného súladu výrobných síl a výrobných vzťahov. „Na určitom stupni svojho vývinu sa materiálne produktívne sily dostávajú do protirečenia s jestvujúcimi výrobnými vzťahmi alebo — čo je iba právnym výrazom toho — s vlastníckymi vzťahmi, v medziach ktorých sa doteraz pohybovali. Z foriem rozvoja produktívnych síl sa tieto zvrtnú v ich okovy. Vtedy nastáva epocha sociálnej revolúcie.”² Na tomto vyrastá boj pokrokovej triedy, usilujúcej sa o nastolenie nových výrobných vzťahov, s triedou vládnúcou, reakčnou, ktorá háji všetkými prostriedkami staré výrobné vzťahy. Preto boj pokrokových a reakčných tried vystupuje predovšetkým ako boj politický, boj za ovládnutie štát-

¹ J. V. Stalin, *O marxizme v jazykovede*. Pravda, Bratislava 1950, 51.

² K. Marx, *Ku kritike politickej ekonómie*. Pravda, Bratislava 1952, 9.

nej moci ako hlavnej opory vládnucej triedy. Z toho vychádza marxistická poučka, že otázka štátnej moci je základnou otázkou každej revolúcie. Marxizmus teda nechápe revolúciu ako náhodilý, nezdravý odklon od normálneho spoločenského vývinu, ale ako nevyhnutný zákonitý výsledok vývinu triednej spoločnosti. Revolúcia je výsledkom pôsobenia celého radu objektívnych a subjektívnych faktorov. Revolúcie rozlišujeme podľa charakteru a hybných síl. Charakter — obsah revolúcie je určený hlavným rozporom, ktorý revolúcia rieši, t. j. tým, aké výrobné vzťahy revolúcia rozbíja a aké nastoľuje. Hybnými silami nazývame triedy, ktoré revolúciu uskutočňujú.

Proletárska revolúcia sa v základe líši od všetkých predchádzajúcich revolúcií. Kým predchádzajúce revolúcie miesto starých výrobných vzťahov nastoľovali nové, ktoré však boli tiež vzťahmi nadvlády a podriadenosti, teda menili iba formu súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov a vykořisťovania, socialistická revolúcia nastoľuje kvalitatívne nové výrobné vzťahy — vzťahy vzájomnej pomoci a spolupráce — vylučujúce akékoľvek vykořisťovanie. Tento základný rozdiel socialistickej revolúcie od všetkých predchádzajúcich sa prejavuje na samom priebehu a spôsobe jej uskutočnenia.

Prvý prelom v imperialistickej sústave sa uskutočnil roku 1917 Veľkou októbrovou socialistickou revolúciou, ktorá začala epochu svetovej proletárskej revolúcie, epochu koloniálnych protiimperialistických revolúcií. Rozvíjanie svetovej proletárskej revolúcie sa uskutočňuje cestou revolučného odtrhnutia ďalších krajín od imperialistickej sústavy. V tomto smere zohralo dejinný význam víťazstvo Sovietskeho sväzu nad fašizmom, ktoré umožnilo široký rozmach revolučného hnutia v oslobodených krajinách Európy a Ázie. Výsledkom tohto revolučného hnutia bol ďalší prelom v imperialistickej sústave, čím sa všeobecná kríza svetového kapitalizmu dostala do novej fázy svojho prehlbenia a zostrenia. Prelom uskutočnený krajinami ľudových demokracií sa uskutočnil v porovnaní so vznikom Sovietskeho sväzu za odlišných historických podmienok, ktoré determinovali cestu a spôsob vytvárania nového spoločenského zriadenia.

Celý rad otázok týkajúcich sa vzniku a rozvoja krajín ľudových demokracií vyžaduje podrobnejšie rozpracovanie. Jednou z nich je otázka našej ľudovodemokratickej revolúcie, ktorú v prácach dotýkajúcich sa tejto problematiky autori aj v základných otázkach vysvetľujú často priamo protikladne. Je jasné, že otázka našej revolúcie a jej konečné teoretické doriešenie môže sa uskutočniť len v spojitosti a s doriešením celého radu otázok týkajúcich sa ľudovej demokracie, ktorým sa zatiaľ nevenuje patričná pozornosť.

Ak pristupujeme k otázke konkrétne, vidieť, že pre celú revolúciu, ktorá sa u nás začala pred koncom druhej svetovej vojny a pokračovala po jej skončení, nemožno jednoznačne hovoriť o charaktere a hybných silách revolúcie. Nevyhnutne vystupuje do popredia skutočnosť, že v priebehu revoluč-

ných udalostí menil sa charakter aj hybné sily revolúcie. Bezpečným vodítkom pri riešení otázok vzniku a vývinu nášho zriadenia je marxisticko-leninské učenie, jeho použitie na riešenie konkrétnej spoločenskej problematiky. Osobitne dôležitým pre riešenie otázok našej revolúcie je učenie o prerastaní buržoáznodemokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú. V. I. Lenin rozvinul marxizmus v epoche imperializmu a vytvoril ucelenú teóriu prerastania buržoáznodemokratickej revolúcie v socialistickú, v ktorej ukázal, že v období imperializmu nie je po buržoáznodemokratickej revolúcii nevyhnutné obdobie panstva buržoázie. Ukázal na možný a nevyhnutný prechod od jednej revolúcie k druhej. „... Od revolúcie demokratickej — napísal V. I. Lenin — začneme hneď prechádzať — a to v takej miere, ako nám budú stačiť sily, sily uvedomelého a organizovaného proletariátu — k socialistickej revolúcii. Sme za nepretržitú revolúciu. Nezastavíme sa na polovici cesty.“³ Ideu hegemonie proletariátu v buržoáznodemokratickej revolúcii vytýčil V. I. Lenin a prvý raz ju prakticky uskutočnil ruský proletariát. Na základe skúsenosti z revolučných bojov ruského proletariátu vytýčil VI. kongres Komunistickej internacionály ako hlavné strategické heslo komunistickeho hnutia v buržoáznodemokratickej revolúcii hegemoniu proletariátu. Toto heslo tvorivo uplatnili komunistické strany v strednej a juhovýchodnej Európe, ako aj v Ázii.

*

Československá republika pred druhou svetovou vojnou patrila medzi tie krajiny, ktoré vzhľadom na stupeň vývinu stáli pred uskutočnením socialistickej revolúcie. Úlohy buržoáznodemokratickej revolúcie sčasti sa už u nás splnili roku 1848 a najmä roku 1918. Rozbitie republiky nemeckým fašizmom za pomoci domácej, vládnucej buržoázie, ktorá zradila a zapredala záujmy národa, a v súlade so želaním západných imperialistov spôsobilo, že sa národy našej republiky dostali pod jarmo nemeckého fašizmu, ktorému slúžili zradné kruhy domácej veľkoburžoázie a veľkostatkárov. Vytvorenie protektorátu Čiech a Moravy a tzv. slovenského štátu „pod ochranou Ríše“ znamenalo nástup najbezohľadnejšej reakcie, národnostného a sociálneho útlaku. Národné hospodárstvo sa dostalo do područia nemeckých monopolistov, bolo bezohľadne drancované a úplne zavlečené do potrieb nemeckej vojnovnej mašinérie. Československá republika ako aj celý rad iných krajín v období fašistickej nadvlády hola vo svojom vývoji uvrhnutá o niekoľko desaťročí dozadu. Robotnícka trieda pod vedením komunistickej strany sa od začiatku národnooslobodzovacieho zápasu dostáva do čela boja proti fašizmu. Do popredia nastúpili nové úlohy: boj za zvrhnutie fašizmu, za ná-

³ J. V. Stalin, *Otázky leninizmu*. Pravda, Bratislava 1950, 120.

rodné oslobodenie a boj za demokratické práva. Na dosiahnutie tohto hlavného cieľa v danom období pod vedením komunistickej strany organizuje sa široký národný front všetkých protifašistických síl, do ktorého sa popri robotníckej triede, ktorá predstavuje rozhodujúcu hybnú silu — avantgardu, zapájajú ako ďalšie hybné sily roľníctvo, živnostníci, inteligencia a časť buržoázie. Oporou tohto boja boli robotnícka trieda a masy drobného a stredného roľníctva.

Útlak nemeckého fašizmu postihol predovšetkým robotníkov, malých a stredných roľníkov a živnostníkov, no tlak nemeckých monopolistov postihol aj vrstvy strednej buržoázie. Takto sa národnooslobodzovací zápas, vyúsťujúci do národnodemokratickej revolúcie, mohol rozvíjať na širšom základe. Buržoázia, ktorá v nezávislých krajinách v období imperializmu hrá v demokratickej revolúcii reakčnú úlohu, v krajinách koloniálnych a potláčaných priberá sa jej časť do boja proti zahraničnému imperializmu a jeho domácej opore, veľkokapitálu, veľkostatkárom, vysokej byrokracii. Preto ak v období imperializmu v nezávislých krajinách prebieha buržoáznodemokratická revolúcia nielen bez buržoázie, ale aj proti buržoázii (ruská revolúcia roku 1905 a vo februári 1917), tak v koloniálnych a potláčaných krajinách môže národná buržoázia do určitej miery a na určité obdobie podporovať a účastniť sa boja proti imperializmu. Buržoázia však za žiadnych okolností nemôže byť v období imperializmu hegómom revolúcie. Túto úlohu môže splniť jedine proletariát — trieda dôsledne revolučná a zainteresovaná na dovedení revolúcie do konca.

Prvá etapa našej ľudovodemokratickej revolúcie bola teda etapa národnodemokratickej revolúcie, ktorá pokiaľ nezachádzala za hranice súkromného vlastníctva patrí k typu buržoáznodemokratickej revolúcie. Táto revolúcia sa však od začiatku vyznačuje svojím protifašistickým, protimperialistickým zameraním.

V dôsledku zmenených historických podmienok agrárna otázka — boj proti feudálnym prežitkom (zvlášť na Slovensku) — ktorá by sa pred druhou svetovou vojnou bola riešila ako vedľajšia úloha socialistickej revolúcie, v prvej etape vystupuje ako jedna z hlavných úloh. Tvrdiť, že naša revolúcia bola od začiatku socialisticá, znamená prehliadať úlohy a ciele, pred ktorými Československo v danom období stálo, t. j. získanú národnú slobodu a štátnu nezávislosť, obnoviť demokratické práva. Takéto tvrdenia zjavne odporujú skutočnosti, pretože sa usilujú o preskočenie nevyhnutnej etapy našej revolúcie, etapy národnej a demokratickej revolúcie. Skutočnosť, že komunistická strana organizovala celonárodný odboj proti fašizmu a jeho domácim prísluhovačom, nevyvierala z dočasného „taktizovania“ voči maloburžoáznym a buržoáznym účastníkom tohto boja. Skutočnosť, že komunistická strana nevytyčuje v tomto období socialisticke heslá, dokazuje, že

postup komunistickéj strany vychádzal z marxistickej analýzy spoločenskej situácie, ktorá vyžadovala vyburcovanie všetkých vrstiev národa proti nemeckému fašizmu. Iba víťazstvo národnej a demokratickej revolúcie poskytovalo reálne možnosti pre víťazstvo revolúcie socialistickej. V. Široký o tom písal: „V našom zápase o naše programové ciele nemôžeme preskočiť nevyhnutné etapy na ceste k scializmu. A touto nevyhnutnou etapou je vedenie celého národa k národnej slobode cez porážku nemeckého fašizmu, toho činiteľa, ktorý predstavuje rozhodujúcu prekážku na ceste pokroku a slobody, na ceste k uskutočneniu najvlastnejších ideálov robotníckej triedy.”⁴ Komunistická strana, ktorá stála na čele boja našich národov, nevytyčovala a ani nemohla vytyčovať v období fašistickej nadvlády úlohu socialistickej revolúcie a nastolenie diktatúry proletariátu, ale vytýčila úlohu celonárodného boja proti fašizmu. Prax potvrdila správnosť tejto orientácie, ktorá v ďalšom období umožnila úspešné rozvíjanie národnodemokratickej revolúcie v socialistickú. Úloha poraziť fašizmus stála ako prvoradá nielen pred robotníckou triedou Československa, ale bola to prvoradá úloha celého medzinárodného robotníckeho hnutia. Z hľadiska tejto úlohy vyvieral postup komunistických strán, metódy a formy ich boja.

Boj našich národov za slobodu sa dostáva v dôsledku víťazného postupu Sovietskej armády do novej fázy, do fázy otvoreného revolučného ozbrojeného vystúpenia v Slovenskom národnom povstaní a v májovej revolúcii v Čechách. Oslobodením nášho územia Sovietskou armádou a jej víťazstvom nad nemeckým fašizmom sa vytvorili tie priaznivé historické podmienky, v ktorých sa ako výsledok revolučného boja našich národov vytvára ľudovodemokratická Československá republika. Ozbrojený boj našich národov v základe vyvracia akékoľvek tvrdenia o „exporte” revolúcie Sovietskym sväzom. Túto ohováračskú teóriu okrem zjavných nepriateľov Sovietskeho sväzu a ľudových demokracií nepriamo podporujú i tí súdruhovia, ktorí vysvetľujú vznik ľudovej demokracie iba ako dôsledok oslobodzovacej úlohy Sovietskej armády a prehliadajú skutočnosť, že vytvorenie ľudových demokracií bolo nevyhnutným dôsledkom hospodárskeho a politického diania v týchto krajinách. Oslobodenie a porážka nemeckého fašizmu, uskutočnené Sovietskou armádou, mali rozhodujúci vplyv na celkovú medzinárodnú a vnútornú situáciu v jednotlivých krajinách, no bez boja pracujúcich mas, vedených marxisticou stranou, nebol by možný vznik ľudových demokracií. Iba v dôsledku revolučného boja mohli nastúpiť tieto krajiny na cestu budovania nového spoločenského zriadenia. Táto skutočnosť nijako nezmenšuje dejinný význam existencie a víťazstva Sovietskeho

⁴ V. Široký, *Za šťastné Slovensko v socialisticom Československu*. Pravda, Bratislava 1952, 56.

sväzu. Poukazuje na to, že otázku vzniku ľudových demokracií je potrebné vysvetľovať v patričných súvislostiach, pretože prehliadanie významu vnútorných revolučných síl pre zvrhnutie starého spoločenského systému vedie k prekrúteniu skutočnosti.

Revolúcia, ktorej výsledkom bolo u nás vytvorenie ľudovodemokratického zriadenia, bola revolúciou národnodemokratickou. Národná bola v tom zmysle — ako na to poukázal Kl. Gottwald — že moc prešla z rúk národa utlačovateľského do rúk národa utlačovaného, z rúk národa nemeckého do rúk národa českého a slovenského. Demokratická bola v tom, že ostrie revolúcie bolo namierené proti domácim zradcom, pomocníkom okupantov, českým a slovenským veľkokapitalistom a veľkostatkárom. Národná a demokratická revolúcia patrí k revolúciám buržoáznodemokratického typu. Že na počiatku nešlo ešte o socialistickú revolúciu, o tom svedčí skutočnosť, že hlavný rozpor, ktorý národnodemokratická revolúcia riešila, bol rozpor medzi imperialistickým nemeckým fašizmom a jeho veľkokapitalistickými domácimi pomáhačmi na jednej strane a ostatnými zložkami národa na strane druhej. Hybné sily v tejto revolúcii boli: robotnícka trieda (ako rozhodujúca), roľníctvo, živnostníci, pracujúca inteligencia a časť buržoázie. Samozrejme, treba zdôrazniť odlišnosť buržoáznodemokratickej revolúcie v období priemyselného kapitalizmu od buržoáznodemokratických revolúcií v období imperializmu. Kým prvé viedli k upevneniu a k rozvoju kapitalistických výrobných vzťahov a dávali moc do rúk buržoázie, druhé, uskutočňujúce sa v zmenených historických podmienkach, keď buržoázia nie je schopná viesť revolúciu dôsledne, bojac sa revolučnosti nás, oslabujú imperializmus a sú pod vedením proletariátu priamou predohrou socialistickej revolúcie, do ktorej prerastajú tempom závislým od konkrétnych podmienok.

Národnodemokratická revolúcia u nás sa vyznačovala svojím protiimperialistickým charakterom, presahovala rámec buržoáznodemokratickej revolúcie a za hegemonie proletariátu od začiatku začala prerastať v revolúciu socialistickú. V oslobodenej republike prešla moc do rúk Národného frontu Čechov a Slovákov, ktorý bol výrazom bloku robotníkov, roľníkov, živnostníkov, pracujúcej inteligencie a časti českej a slovenskej buržoázie. Svojím obsahom predstavuje táto moc diktatúru robotníckej triedy a roľníctva, rozšírenú o spojencov v protifašistickom boji. Takúto moc charakterizuje Mao Ce-tun ako „demokratickú diktatúru ľudu“. Revolučná diktatúra robotníkov a roľníkov nepredstavuje žiadnu trvalú — stabilnú moc. Je to prechodná revolučná moc, od ktorej možno smerovať buď k diktatúre proletariátu alebo k diktatúre buržoázie. Táto mladá revolučná moc uskutočňovala úlohy národnej a demokratickej — protiimperialistickej revolúcie prostredníctvom národných výborov, nových revolučných miestnych orgánov štátnej moci.

Línia našej národnodemokratickej revolúcie bola vytýčená v Košickom vládnom programe. Košický vládny program, ktorý iniciatívne navrhla Komunistická strana Československa, prijala nová vláda ešte pred dokončením oslobodenia našej republiky v apríli 1945. Otázka ďalšieho vývinu našej revolúcie bola nerozlučne spätá s plnením tohto programu, ktorý obsahoval požiadavky národnodemokratického charakteru v oblasti hospodárskej, politickej a kultúrnej. Buržoázia, ktorá sa zapájala do národnooslobodzovacieho boja, mala tiež svoje „konečné“ ciele. Jej snahy boli potiaľ v „súlade“ so snahami pracujúcich, pokiaľ išlo o znovuvytvorenie Československej republiky. Aká však má byť znovuutvorená nová republika, v tom sa od začiatku rozchádzali stanoviská buržoázie predstavovanej tzv. londýnskou emigráciou, vedenou Benešom a predstaviteľky záujmov pracujúcich mas — komunistickej strany. Buržoázia sa všemožne usilovala o to, aby sa obnovili v oslobodenej republike predmníchovské pomery. V dôsledku toho aj brzdila a znemožňovala rozpútanie širokého revolučného hnutia, nabádala k pasívnemu vyčkávaniu Hitlerovho pádu. Svoje túžby spájala s armádou západných imperialistov, dúfajúc, že tá príde na naše územie skôr ako Sovietska armáda. Situácia na frontoch sa však neriadila želaním československej buržoázie. Komunistická strana vyjadrovala záujmy drvivej väčšiny národa, ktorý ešte pamätal zapredaneckú úlohu buržoázie pri rozbití republiky, pamätal na postup západných imperialistov pri mníchovskom diktáte. Preto vedenie národnooslobodzovacieho boja prechádza do rúk KSČ, ktorá získala v očiach pracujúcich nebývalú autoritu. Politika ozbrojeného boja proti fašizmu, ktorú hlásala KSČ, nachádzala podporu najširších mas našich národov. Pod tlakom vývinu udalostí na frontoch a pod tlakom revolučnosti mas buržoázni predstavitelia v národnooslobodzovacom boji „pristúpili“ na rad opatrení. Takýmto postupom sa usilovali zabezpečiť si pozície v oslobodenej republike, ktoré by im neskôr umožnili znovuobnovenie predmníchovských pomerov. Komunistická strana viedla pracujúcich do boja za takú republiku, v ktorej nebudú rozhodovať triedy veľkokapitalistov a veľkostatkárov. Preto hneď po znovuvytvorení Československej republiky rozpútava sa boj o jej charakter. Napriek tomu, že ide ešte o opatrenia národnodemokratického charakteru, buržoázia začína vystupovať ako kontrarevolučná zložka vlády Národného frontu. Buržoázni predstavitelia sa formálne hlásia k zásadám Košického vládneho programu (otvorene sa bezprostredne po oslobodení neodvážili vystúpiť), zato však v praxi jeho plnenie od začiatku znemožňovali a sabotovali.

Komunistická strana orientovala pracujúci ľud na rekonštrukciu vojnu zničeného hospodárstva a na dôsledné plnenie programu národnej a demokratickej revolúcie. Iba dôsledné plnenie Košického vládneho programu poskytovalo možnosť úspešného rozvíjania národnodemokratickej revolúcie

v socialistickú. Podľa tohto programu zrušovali sa všetky správne a násilnícke orgány a inštitúcie vytvorené v rokoch okupácie. Namiesto starého policajno-žandárskeho byrokratického aparátu nastoľovali sa nové, ľuďom volené orgány štátnej moci — národné výbory. Vytvorenie novej armády s novými veliteľskými kádrami, vytvorenie nového Sboru národnej bezpečnosti to boli ďalšie významné opatrenia Košického vládneho programu. Nie menej významným opatrením v politickej oblasti bol zákaz reakčných politických strán, ako Národné zjednotenie, agrárna strana, Hlinkova slovenská ľudová strana a všetky tie, ktoré sa s ňou po Mníchove spojili. V hospodárskej oblasti základnou požiadavkou Košického vládneho programu bolo skonfiškovanie pôdy všetkých zradcov a kolaborantov a uskutočnenie pozemkovej reformy. Ďalej to bolo zavedenie národnej správy na podniky okupantov a domácich zradcov, čo znamenalo silné oslabenie hospodárskej moci veľkoburžoázie, ako aj podstatné oslobodenie spod vplyvu nemeckého, anglického, francúzskeho a amerického kapitálu, s ktorým bola veľkoburžoázia v Československu spojená.

V Košickom vládnom programe bola vytýčená požiadavka postaviť celý peňažný a úverový systém, kľúčové podniky priemyselné, poisťovníctvo, prírodné a energetické zdroje pod všeobecné štátne vedenie. Pre upevnenie vnútornej jednoty republiky mal ďalekosiahly význam pomer Čechov a Slovákov, formulovaný zásadou „rovný s rovným“, ktorá zásada v podmienkach ľudovej demokracie sa zásluhou revolučnej moci ľudu pod vedením strany pretvárala vo faktickú, t. j. hospodársku rovnosť.

Na podklade revolučných premien sa od základu mení československá zahraničná orientácia, zameraná na úzke spojenectvo a spoluprácu so SSSR vo všetkých oblastiach. Vidieť, že uvedené hlavné požiadavky niekde presahujú hranice buržoáznodemokratických zásahov, čo poukazuje na úzku súvislosť prerastania našej národnodemokratickej revolúcie v socialistickú. Preto komunistická strana vynakladá všetko úsilie, aby zabezpečila plnenie Košického vládneho programu. „Pre každú revolúciu — povedal Kl. Gottwald — je najdôležitejšie získať pre vec, o ktorú v nej ide, väčšinu národa, väčšinu ľudu. Môžeme povedať, že v danom prípade sme u nás túto podmienku očividne splnili. Väčšina ľudí ide za vládnym programom a vládnym program . . . to je v terajšej chvíli program našej národnej a demokratickej revolúcie.“⁵ Získanie ľudu prebiehalo v procese ostrého triedneho boja s buržoáziou. Robotnícka trieda rozširuje svoju hegemoniu v Národnom fronte. Politike komunistickej strany sa dostáva podpora más zdola. Dôležitou úlohou je vymaniť spod vplyvu buržoázie časť pracujúcich, najmä roľníctvo. V tomto smere významnú úlohu zohralo uskutočňovanie pozemkovej refor-

⁵ Kl. Gottwald, *Desať rokov*. Pravda, Bratislava 1950, 404.

my. V boji s buržoáznymi predstaviteľmi za jej uskutočnenie sa pracujúci roľníci na vlastnej skúsenosti presviedčali o tom, kto bojuje za ich záujmy a kto sa usiluje zachrániť veľkostatkárov. Odrhnutie pracujúceho roľníctva od buržoázie — využiť revolučné možnosti, ktoré v sebe malo — to bola hlavná úloha pre zabezpečenie prerastania našej revolúcie. V tomto procese vývinu revolúcie vedie KSČ pracujúcich za ovládnutie rozhodujúcich pozícií v národnom hospodárstve. Prvým krokom na tejto ceste bolo ustanovenie národných správ a konfiškácia majetku okupantov a zradcov. Za priaznivej revolučnej situácie vytyčuje komunistická strana už roku 1945 požiadavku znárodnenia kľúčového priemyslu, bánk a poisťovní. Napriek odporu buržoázie, ktorá sa usilovala o zmarenie tejto požiadavky, bolo znárodnenie prijaté a schválené už roku 1945 v októbri. (Dekrét čís. 108/1945 Zb. z. o znárodnení kľúčového priemyslu a bánk.) Týmto opatrením sa do rúk ľudovodemokratického štátu dostáva 61 % priemyslu podľa počtu zamestnancov a 100 % bánk a poisťovní. Takto popri opatreniach demokratického charakteru sa uskutočňovali opatrenia socialistické, ktoré dosahovali pracujúci na základe toho, že ich revolučné hnutie zdola bolo zhora podporované tými mocenskými prostriedkami, ktoré boli pod vedením komunistickej strany v službách robotníckej triedy.

Vývin v Československu narážal na stále rastúci odpor buržoázie, ktorá opierajúc sa o zahraničných kapitalistov využívala na zdržanie a zvrátenie vývinu svoje pozície hospodárske a prostredníctvom svojich politických organizácií, tlače a pod. aj pozície politické vo vláde Národného frontu a v národných výboroch. Odhaľovanie pravej tváre buržoázie a vymaňovanie pracujúcich spod jej vplyvu prebiehalo v ostrom triednom boji na všetkých úsekoch hospodárskeho, politického a ideologického života. Preto ak hovoríme o „pokojnom“ prerastaní našej revolúcie, tak tým treba rozumieť skutočnosť, že neprišlo k otvorenej ozbrojenej zrážke s reakciou, čo možno vysvetliť priaznivými podmienkami, v ktorých naše zriadenie vzniklo a sa vyvíjalo. „Pokojná“ cesta našej revolúcie sa však neuskutočňovala bez triedneho boja. Triedny boj sa zo dňa na deň vyostroval tou mierou, akou naša revolúcia napredovala po línii demokratickej a prerastala v socialistickú. Všetky revolučné opatrenia, ktoré po oslobodení nasledovali, buržoázni predstavitelia priamo alebo nepriamo, skryte alebo otvorene marili. Významným medzníkom a zrkadlom politickej situácie boli voľby v máji 1946. Z týchto volieb vyšla komunistická strana ako najsilnejšia (38,5 % hlasov), čo dokazovalo, že komunistická strana má podporu veľkej väčšiny robotníctva, no zároveň poukazovali na značný vplyv buržoázných strán v radoch stredných vrstiev, v radoch pracujúceho roľníctva a inteligencie. Toto sa prejavilo vo zvýšenej miere na Slovensku, kde buržoázia zneužila hospodárske ťažkosti spôsobené vojnou a v spojení s ľudáckym podzemím dema-

gogicky zavádzala pracujúcich, líčiac prechodné ťažkosti ako dôsledok politiky komunistickej strany. V tomto buržoázii výdatne pomáhala agentúra buržoázných nacionalistov v radoch KSS, ktorí svojou činnosťou hamovali a podväzovali činnosť revolučných orgánov, udržiujúc pri živote staré buržoázne inštitúcie a pod.

Úspešné prerastanie revolúcie záviselo od toho, nakoľko politicky dozrejú masy. Ich politická výchova prebiehala v boji s buržoáziou. Centrálnou otázkou bolo získanie pracujúceho roľníctva. Roľníctvo tvorí jednoliaty celok. Nachádzame v ňom triedne priamo protikladné skupiny. Pomer týchto skupín je k ľudovodemokratickej revolúcii v jednotlivých obdobiach odlišný. Do boja proti fašizmu sa zapájalo roľníctvo ako celok. No demokratická cesta našej revolúcie a jej prerastanie v socialistickú spôsobili pohyb jednotlivých tried a priniesli pohyb i v samom roľníctve, v ktorom sa od revolúcie odkláňa kulactvo — dedinská buržoázia. Komunistická strana prebojováva pridelovanie pôdy deputátnikom, malým a stredným roľníkom, čím znižuje vplyv kulactva a vymaňuje pracujúce roľníctvo spod jeho vplyvu. Pridelaním pôdy deputátnikom a malým roľníkom sa zväčšil počet stredných roľníkov. Dedina sa stáva strednoroľnícka. Osobitosťou našej revolúcie bolo, že robotnícka trieda, postupujúca vo zväzku s pracujúcimi a vykorisťovanými masami na dedine, mala sympatie a podporu mas stredného roľníctva v procese prerastania národodemokratickej revolúcie v socialistickú. Bolo to z tých dôvodov, že prebojovávanie socialistických opatrení sa nedialo časovo oddelene od opatrení demokratického charakteru. Politickí predstavitelia buržoázie usilovali sa nielen o znemožnenie znárodnenia priemyslu a bánk, ale rovnako aj uskutočňovania pozemkovej reformy. Dôsledné prebojovávanie pozemkovej reformy, odhaľovanie zámerov buržoázie získavalo aj stredných roľníkov na stranu robotníckej triedy.

Zväzok s pracujúcimi a vykorisťovanými masami na dedine sa koval v boji s buržoáziou a bol hlavným predpokladom úspešného napredovania našej revolúcie. Upevňuje sa jednota pracujúcich miest a dedín, pričom významnú úlohu zohrávali masové organizácie pracujúcich, najmä Revolučné odborové hnutie, Jednotný sväz českých a slovenských roľníkov a Sväz mládeže. Buržoázia si uvedomovala, aké nebezpečenstvo pre ňu plynie z jednoty pracujúcich, a preto sa všemožne usiluje o rozbitie tejto jednoty, o roztrieštenie týchto organizácií. „Za to, že robotnícka trieda a pracujúci ľud miest a vidieka má takú rozhodujúcu váhu v novej republike — povedal Kl. Gottwald — za to ďakujeme v neposlednom rade práve jednote týchto organizácií . . . Tieto veľké, jednotné záujmové organizácie sú vedľa jestvujúcich politických strán neoddeliteľnou súčasťou Národného frontu a my budeme trvať na tom, aby ich ako také všetky zložky Národného frontu uznávali a rešpektovali.”

Znárodnenie, ktoré vykonalo prenikavú zmenu v štruktúre národného hospodárstva, ktorého rozhodujúce pozície sa dostali do rúk ľudu, vytvorilo reálne predpoklady pre prechod k plánovanému hospodárstvu. Komunistická strana predložila návrh dvojročného hospodárskeho plánu, ktorý počítal s posilnením znárodneného sektoru a súčasným znížením váhy súkromno-kapitalistického sektoru. Zákon bol za všeobecnej podpory a súhlasu pracujúcich schválený a prijatý napriek odmietavému postoju buržoázie. Boj za jeho plnenie sa nadmieru vyostřil. Buržoázia využívala všetky svoje pozície na to, aby zmarila jeho realizovanie. V tomto sa jej činnosť opierala zvlášť o pozície, ktoré mala ešte v oblasti hospodárskej. Usiluje sa spôsobiť rozvrat a chaos s heslom: „Čím horšie, tým lepšie.“ Reakcia, ktorá zalezla roku 1945, znovu vychádza na svetlo, preniká do (buržoáznych) strán v Národnom fronte, usilujúc sa prostredníctvom jeho oslabenia a rozbitia priviesť návrat predmnichovských pomerov. V priebehu prerastania národnodemokratickej revolúcie v socialistickú sa menila sama vnútorná náplň vlády Národného frontu, ktorú na VIII. sjazde KSČ charakterizoval Kl. Gottwald ako vládu robotníkov, roľníkov, živnostníkov a pracujúcej inteligencie. Otvorene vystupuje do popredia otázka boja proti buržoázii. Buržoázia sa zrejme nechcela dobrovoľne vzdaf. Využívala preto každú príležitosť, ktorá by mohla upevniť jej stále sa zoslabujúce postavenia. Takouto príležitosťou bol aj nepriaznivý rok 1947, v ktorom buržoázni predstavitelia chceli neúrodu a z nej vyplývajúce ťažkosti využiť na zmenu celkového politického vývinu, na vťahnutie republiky do područia západných imperialistov. Vďaka prezieravej politike komunistickej strany ich výpočty zlyhali. Zároveň sa ukázal nedozierny význam existencie a pomoci Sovietskeho sväzu pre zabezpečenie našej nezávislosti a pre úspešné rozvíjanie našej revolúcie. Pomoc SSSR roku 1947, ako aj rad sústavnej nezištnej podpory krajinám rozvíjajúcim revolúciu je jedným z hlavných faktorov, ktoré súhrnne nazývame „priaznivými historickými podmienkami“. Vďaka tejto pomoci bola z rúk buržoázie vyrazená silná karta, na ktorú stavali domáci aj zahraniční kapitalisti. Za takejto situácie sa vec obracia v pravý opak. Miesto vydieračskej politiky na pracujúcich našej republiky, od ktorej si kapitalisti tak veľa sľubovali, schvaľuje sa pod tlakom pracujúcich návrh komunistickej strany „o miliónárskej dávke“, z ktorej sa roľníkom hradili škody spôsobené živelnými pohromami a suchom. Týmto sa zároveň upevnila dôvera pracujúceho roľníctva k politike komunistickej strany, lebo sa každým dňom presviedčalo o ľudu nepriateľskej politike predstaviteľov buržoázie. V masách nášho ľudu zvlášť v tomto období okrem vplyvu otvorenej buržoázie bolo potrebné prekonávať v oblasti ideologickej nebezpečný vplyv pravicových socialistov, ktorí svojimi frázami o socializme mali ešte značný vplyv. No hlavnou politickou školou pracujúcich v tomto období bol každodenný život, v ktorom sa jasne rýsovali dve

od základu rozdielne línie — línia komunistickej strany — a maskované alebo otvorené ľudu nepriateľské náhľady buržoázie.

Napriek zosilňujúcemu sa odporu buržoázie vývin našej revolúcie nezadržateľne napreduje. Buržoázia je postupne na všetkých úsekoch zatlačaná. Tak sa roku 1947 prikročilo k uskutočňovaniu dvojročnice. Bol zároveň presadený zákon o revízii prvej pozemkovej reformy. Toto opatrenie opäť dokazuje, že demokratická a socialistická etapa našej ľudovodemokratickej revolúcie sú dva články toho istého revolučného procesu, ktoré navzájom do seba hlboko zapadajú. Svedčí to o tom, že prvá etapa našej ľudovodemokratickej revolúcie sa vyznačuje demokratickým charakterom, ktorý postupne prerastá do socialistického. Už v prvej etape vývinu našej republiky sme uskutočnili v oblasti hospodárskej aj politickej rad opatrení socialistického charakteru. No boj v tomto období nie je ešte definitívne rozhodnutý. V štátnej moci už zďaleka nemožno hovoriť o diktatúre buržoázie, bola to demokratická diktatúra ľudu, ktorá niesla už niektoré znaky diktatúry proletariátu, no vo svojej podstate ešte diktatúrou proletariátu nebola. Buržoáziu stíha úder za úderom. Tak na Slovensku po odhalení agentov v radoch DS, ktorí boli usvedčení z protištátnej činnosti, pracujúci si vynútili odstúpenie Sboru povereníkov, pričom buržoázia stratila niektoré významné pozície bez ohľadu na výsledky volieb. Za takejto situácie, keď komunistickej strane dôsledne vedie pracujúcich do boja za ďalšie výdobytky, buržoázia ide na hazard. Usiluje sa o kontrarevolučný puč s cieľom znovunastoliť kapitalizmus. Vytvára reakčné bloky, chce vyvolať vládnu krízu. Tu sa však prejavili výsledky politiky komunistickej strany, o ktorej sa pracujúci plne presvedčili, že vyjadruje ich záujmy. Jednotným vystúpením pracujúcich miest a dedín reakcia bola zmetená, čo vo svojich dôsledkoch urýchlilo revolučné premeny. Národnodemokratická revolúcia definitívne zavŕšila svoje prerastanie v revolúciu socialistickú. V politickej oblasti februárové udalosti vo svojich dôsledkoch znamenajú zavŕšenie socialistickej revolúcie. Ľudovodemokratický štát po februárových udalostiach plní funkciu diktatúry proletariátu. Po februárových udalostiach naša ľudovodemokratická revolúcia pokračuje po línií druhej etapy — etapy socialistickej. Hodnotiac význam februárových udalostí Kl. Gottwalda povedal: „Vo februári náš ľud dovŕšil svoje víťazstvo nad reakciou českou i slovenskou, zabezpečil pokojný vývin nášho ľudovodemokratického štátu k socializmu, upevnil naše spojenecké vzťahy. Februárové udalosti majú preto veľký význam aj medzinárodnopolitický, lebo posilnili svetový tábor pokroku a demokracie a zmarili nádej medzinárodných imperialistov na to, že sa im z Československa podarí urobiť svoju základňu alebo aspoň ohnisko nepokoja.“⁶ V politickej oblasti po vyhnaní buržoázie

⁶ Kl. Gottwald, 1946—1948, *Pravda*, Bratislava 1950, 265—6.

z vlády a národných výborov a po očistení Národného frontu od reakcie sa komunistická strana nedelí o vedenie Národného frontu so žiadnou inou stranou. Všetky zložky obrodeneho Národného frontu, ktorý je s novou náplňou politickým výrazom jednoty pracujúcich miest a dedín, bezvýhradne uznávajú vedúcu úlohu komunistickej strany. Činnosť všetkých zložiek Národného frontu je zameraná na mobilizovanie pracujúcich miest a dedín a na upevnenie ich jednoty pri budovaní socializmu. Forma diktatúry proletariátu v ľudovej demokracii odlišná od sovietskej sa vytvorila v dôsledku osobitných historických podmienok vzniku a vývinu ľudovodemokratického zriadenia, pričom rozdiel je iba vo forme. Sovietska a ľudovodemokratická moc sú dnes dve známe a existujúce formy diktatúry proletariátu. Najvyššou zásadou diktatúry proletariátu je podporovať zväzok proletariátu s pracujúcim roľníctvom. Táto zásada sa plne uplatňuje aj v ľudovodemokratickom Československu. Pevný zväzok robotníckej triedy s pracujúcim roľníctvom, zväzok týchto dvoch hlavných tried v prechodnom období je nevyhnutnou podmienkou pre úspešné budovanie socialistickej spoločnosti. Robotnícka trieda má v tomto zväzku vedúcu úlohu, čo je záruka pre splnenie základných záujmov pracujúceho roľníctva.

Socialistická revolúcia sa nekončí dobytím politickej moci, vlastne sa len začína, pričom sa politická moc používa ako páka na prebudovanie spoločnosti. Hlavné zásahy, ktoré sa uskutočňujú v dôsledku februárového víťazstva pracujúcich, sú zásahy socialistickeho charakteru, ktoré definitívne odstraňujú korene moci buržoáznej triedy. Boli to predovšetkým požiadavky znárodnenia domáceho dovozu a vývozu, veľkoobchodu, znárodnenia priemyslových závodov nad 50 zamestnancov. Tieto požiadavky vytýčila komunistická strana začiatkom februára 1948 a pre ich uskutočnenie dostala rozhodujúcu podporu delegátov sjazdu závodných a zamestnaneckých rád 22. februára 1948. No popri týchto opatreniach sa uskutočňujú zásahy demokratickeho charakteru v oblasti poľnohospodárstva, ktoré do Februára buržoázia znemožňovala. Sjazd roľníckych komisií sa jednoznačne vyslovil za uskutočnenie novej pozemkovej reformy nad 50 ha. Jej uskutočnením bola v podstate zlikvidovaná trieda veľkostatkárov. Ústava 9. mája, ktorá kodifikuje všetky výdobytky pracujúcich od oslobodenia, zahrnuje aj nové znárodňovacie dekréty.

Po Februári sa vývin v Československu uberať po línii socialistickej revolúcie. Socialistické výrobné vzťahy neustále rastú. Pre ich rozvoj, pre výstavbu a prestavbu nášho priemyslu mal ďalekosiahly význam päťročný hospodársky plán, ktorý bol úspešne splnený. Tak sú socialistické výrobné vzťahy dnes jediné a panujúce vo všetkých oblastiach okrem poľnohospodárstva. Vytvorenie socialistických výrobných vzťahov v poľnohospodárstve, prevedenie individuálnej malovýroby na socialistickú veľkovýrobu patrí me-

dzi najzložitejšie úlohy výstavby socializmu. Uskutočňovanie tejto úlohy prebieha v Československu za všestrannej hospodárskej, politickej a organizačnej pomoci štátu, v boji s poslednou vykorisťovateľskou triedou, s kulakmi. Dnes socialistický sektor v poľnohospodárstve (družstvá a štátne majetky) zahrnuje 43% pôdy. Vytváranie socialistických výrobných vzťahov v tejto oblasti nezadržiteľne napreduje. V dôsledku základných ekonomických a politických zmien uskutočňuje sa zásadný prelom vo vedomí širokých mas, uskutočňuje sa kultúrna revolúcia, ktorá je organickou súčasťou revolúcie socialistickej. Kultúrna revolúcia sa začína víťazstvom socialistickej revolúcie a uskutočňuje sa v priebehu dlhého obdobia socialistickej výstavby. Pod vedením komunistickej strany marxisticko-leninský svetonázor preniká medzi masy pracujúcich, ktorí sa takto stávajú uvedomelými tvorcami dejín. Formuje sa nová socialistická kultúra. V priebehu kultúrnej revolúcie u nás sa uskutočňuje jedna z jej najhlavnejších úloh, a to vytváranie novej socialistickej inteligencie, triedne a ideologicky spätjej s robotníckou triedou, úloha, ktorú vytýčil IX. sjazd KSČ.

Druhá, socialistická etapa našej ľudovodemokratickej revolúcie nie je ešte skončená. Naše národy kráčajú pod vedením komunistickej strany, kráčajú úspešne po ceste budovania socialistickej spoločnosti. Úspechy, ktoré sme na tejto ceste dosiahli, svedčia o tom, že komunistickej strane tvorivo dokázala uplatniť marxisticko-leninské učenie a bohaté sovietske skúsenosti v konkrétnych spoločenských pomeroch. Pod vedením Komunistickej strany Československa nastúpili naše národy po historickom víťazstve Sovietskeho sväzu nad fašizmom na cestu rozvíjania národodemokratickej revolúcie a jej prerastania v socialistickú. Víťazstvá, dosiahnuté na tejto ceste nad buržoáziou a jej agentmi, svedčia o životaschopnosti marxistického učenia, svedčia o nezdolnej sile pracujúcich, vedených komunistickej stranou. Druhá etapa našej revolúcie sa zavŕši po definitívnom víťazstve socializmu v mestách a dedinách prijatím novej ústavy.

Osobitné historické podmienky, v ktorých sa naša revolúcia začala, ako aj celý jej priebeh s radom nových foriem, kde napriek možnosti časového oddelenia etapy demokratickej a socialistickej vystupuje ich nerozlučná spojitosť, podmienenosť a prelínanie sa, dávajú oprávnenie označiť celý revolučný proces u nás ako ľudovodemokratickú revolúciu s dvoma etapami.

ZÁVER

Naša ľudovodemokratická revolúcia je jednotný, súvislý revolučný proces s dvoma etapami, s etapou národnou a demokratickou a etapou socialistickou. Prechod od prvej etapy k druhej v rokoch 1945—1948 sa dial za

priaznivých podmienok prerastaním. Toto prerastanie bolo politicky zavŕšené vo februári 1948. V priebehu ľudovodemokratickej revolúcie menil sa jej charakter aj hybné sily. V období boja proti fašizmu, keď išlo o odstránenie fašistickej nadvlády a o zavedenie všedemokratických práv, vystupuje ako hybná sila popri robotníckej triede, roľníkoch, živnostníkoch a pracujúcej inteligencii aj časť českej a slovenskej buržoázie. No už v období po vytvorení republiky pri dôslednom plnení opatrení národnodemokratického charakteru odpadá buržoázia miest a kulactvo, ktoré sa stávali s prerastaním revolúcie v socialistickú otvorenou kontrarevolučnou silou. Buržoázia „podporovala“ revolúciu potiaľ, pokiaľ išlo o vytvorenie Československej republiky, no od jej vzniku sa usiluje vtlčiť jej charakter diktatúry buržoázie. Za takej situácie sa aj opatrenia národnodemokratického charakteru rozchádzali s cieľmi a snahami buržoázie, z čoho vyvieral jej postup pri riešení týchto otázok. Prerastanie bolo dovŕšené vo februári 1948, keď kontrarevolučný pokus buržoázie o znovunastolenie kapitalizmu bol rozbitý jednotným frontom pracujúcich miest a dedín pod vedením komunistickej strany. Februárovými udalosťami vstupuje ľudovodemokratická revolúcia do druhej etapy, etapy socialistickej, po ktorej sa dnes uberá vývin v Československu. V priebehu revolúcie zmenila sa aj náplň a funkcia ľudovodemokratického štátu. Do februára 1948 možno označiť ľudovodemokratický štát ako demokratickú diktatúru ľudu s prvkami diktatúry proletariátu. Po februári ľudovodemokratický štát plní funkciu diktatúry proletariátu.